COMMISSION ON REGIONS

REF: 1/11/20 /357 :

’ MEMORANDUM INSAKE DIE AFBAKENING VAN DIE NOORDWESTE

1. DIE STREEK WAT BETROKKE IS: Noordweste.

2. NAAM VAN DIE ORGANISASIE WAT DIE VOORLEGGING DOEN: Noordweste Aksiekomitee.

< A SOORT ORGANISASIE: Die Noordweste Aksiekomitee is nie ’n organisasie met individuele lede nie, maar â\200\231’n privaat inisiatief wat

die behoeftes en wense van â\200\231n aantal instansies en

gemeenskapsorganisasies koordineer en artikuleer.

4. OF DIE LEDE VAN DIE ORGANISASIE WAT DIE VOORLEGGING DOEN, GERAADPLEEG IS EN OF HULLE DIE VOORGESTELDE GRENSE STEUN: Soos in paragraaf 3 hierbo aangetoon, het die Noordweste Aksiekomitee nie lede in die gewone sin van die woord nie. Die legitimiteit van die voorlegging is daarin geleÃ© dat dit opgestel is deur ’n komitee wat gekies is tydens â\200\231n byeenkoms van belanghebbendes op Potchefstroom op 14 September 1993 en daarna vir bekragtiging voorgelÃ© is aan ’n groot aantal organisasies en instellings in die voorgestelde streek. (Vergelyk Bylaag A vir â\200\231’n lys van organisasies en instellings wat die voorstel steun.)

5. OF HULLE TEVREDE IS MET N SEKERE STREEK EN HULLE REDES OM DIE BESLUIT TE MOTIVEER: Daar is in die algemeen tevredenheid met die wyse waarop die streek deur die Kommissie afgebaken is, maar die Aksiekomitee wil graag vertoÃ© rig ten opsigte van twee van die sogenaamde sensitiewe areas wat die Noordweste direk raak, te wete:

(c) Oranje-Vrystaat - of die streek en die Noordwestelike streek saamgevoeg moet word.

(g) Noord-Kaapland - of die noordelike grens van die streek Kuruman en Postmasburg moet insluit, en of Namakwaland uitgesluit moet word van hierdie streek.

Die twee punte sal hieronder apart beredeneer word in terme van kriteria wat deur die Kommissie geidentifiseer is.

SAMEVOEGING ALDAN NIE VAN DIE ORANJE-VRYSTAAT MET DIE NOORDWESTE

UITGANGSPUNT: Die Afbakeningskommissie se aanbeveling dat die Oranje-Vrystaat en die Noordweste twee afsonderlike streke moet wees, word aanvaar. Die Aksiekomitee is sterk gekant teen enige poging om diÃ© twee streke te probeer saamvoeg. So ’n samevoeging maak eenvoudig nie sin in terme van die kriteria wat deur die Kommissie geidentifiseer is nie en wel om die volgende redes:

6.1 Ekonomiese aspekte

Die Oranje-Vrystaat is â\200\231n ekonomies funksionele gebied met Bloemfontein as hoof nodale punt. Ander belangrike nodale punte is Sasolburg, Welkom en Phuthaditjaba. Die OVS streek het â\200\231n gediversificerde ekonomiese basis met mynbou, nywerheid, landbou en dienste wat â\200\231n belangrike rol speel.

Die Noordweste is grootliks â\200\231n landelike gebied met geen metropolitaanse sentrum nie. Die ekonomiese funksionaliteit vestig rondom Klerksdorp, Orkney en Stilfontein as grootste node in die streek. Ander nodale punte is Mmabatho, Vryburg, Kuruman, Postmasburg, Rustenburg en Potchefstroom. Die streek het goed ontwikkelde ekonomiese’ bronne wat dit ekonomies ’n relatief lewensvatbare streek maak. Die ekonomiese basis word gekenmerk deur ’n goed ontwikkelde kommersiÃ©le landbousektor, mynbou en

meer beperkte nywerheidsektor. Dit het ’n goed ontwikkelde

infrastruktuur wat dit doeltreffend met die vier omliggende streke laat skakel.

Die samevoeging van die twee streke is nie net onnodig nie - dit sal ekonomies ook sterk negatief op die Noorweste reflekteer:

Die twee streke sal gesamentlik 'n bevolking van 5.12 miljoen hÃ©, wat geweldige eise aan die ekonomiese en finansiÃ©le hulpbronne van so â\200\231n gesamentlike streek sal stel.

Samevoeging sal die BGP per capita van die streek laat daal vanaf R3 619 na R3 037. Ekonomies sal die mense van die Noordweste beslis swakker daaraan toe wees.

6.2 Administratiewe en institusionele vermoÃ©ns

Die Oranje-Vrystaat het 'n goed ontwikkelde administratiewe en institusionele vermoÃ©â\202¬ gegewe die fasiliteite in die verskillende staatsdepartemente, die provinsiale administrasie, die Qwa-Qwa-selfregerende gebied asook die Thabaâ\200\231Nchu distrik van Bophuthatswana. Die streek het ook histories goed ontwikkelde tersiÃ©re en ander opleidingsinstellings wat in die bestuurs en ander menslike hulpbronne sal kan voorsien.

In die geval van die Noordweste is die institusionele en administratiewe vermoÃ©ns oneweredig deur die streek versprei. In Potchefstroom is 'n Streekkantoor van die Provinsiale Administrasie gevestig wat bepaalde funksies verrig. Verder is daar verskillende streekkantore van sentrale owerheidsdepartemente in veral Potchefstroom maar ook in Klerksdorp, Rustenburg en Vryburg gevestig. â\200\231n SubstansiÃ©le maar relatief onderbenutte infrastruktuur bestaan in Mmabatho wat indien dit kan realiseer, kan voorsien in die beplannings-, beleids- en ontwikkelingsbestuur behoeftes van die streek. :

6.3 Geografiese samehang (koherensie)

Die Oranje-Vrystaat voldoen as streek aan die kriteria vir geografiese koherensie. ˜ Dit het sterk landelik-stedelike skakelings met verskillende nodale punte asook â\200\231n moontlike streek hoofstad naamlik, Bloemfontein.

Die Noordweste vorm opsigself 'n geografiese koherente eenheid wat die meeste dele van die gefragmenteerde distrikte van

Bophuthatswana insluit. Deur die insakeling van Bophuthatswana by die Wes-Transvaal en dele van Noord-Kaap word die toepaslike landelik-stedelike skakeling bewerkstellig. In Mmabatho beskik die streek ook oor ’n moontlike hoofstad.

Die gesamentlike streek sal byna ’n kwart (+ 23%) van Suid-Afrika se totale oppervlakte beslaan, wat uit â\200\231n infrastrukturele oogpunt gesien, moeilik deur die finansiâ\202¬le bronne van die streek voorsien en instand gehou sal kan word. Uit ’n nasionale oogpunt is dit ook uiters onaanvaarbaar om ’n kwart van die landgebied aan een streek toe te ken en oorblywende driekwart deur 6-8 streke te laat deel.

6.4 Sosio-kulturele oorwegings

’n Groot verskeidenheid taalgroepe soos Sotho, Afrikaans, Engels, Xhosa, Zulu en Tswana kom in die Oranje-Vrystaat voor. Hierdie groepe het egter met verloop van tyd â\200\231n streeksamehorigheid en afhanklikheidsgevoel ontwikkel wat tot voordeel van die ontwikkeling van die streek kan wees.

Volgens prof. Du Pisanie verteenwoordig die Tswana- en Afrikaanssprekende bevolkingsgroepe meer as 80% van die inwoners van die Noordwestelike streck. Hierdie twee groepe saam met ander minderheidsgroepe, het oor baie jare ’n streekbewussyn ontwikkel wat â\200\231n baie groot bydrae sal lewer tot die ontwikkeling van die streek.

Die Oranje-Vrystaat het ’n kulturele identiteit en streeksbewussyn van sy eie. SamevoÃ©dging van die Oranje-Vrystaat met die Noordweste sal die ontwikkeling van ’n samehorigheidsgevoel in die streek baie bemoeilik omdat die streek dan kultureel en histories

baie meer kompleks raak. Die potensiÃ©le dominasie wat van die

metropool Bloemfontein sal uitgaan, sal ook spanning opwek in die Noordweste wat beslis nie bevorderlik vir ontwikkeling in die streek sal wees nie.

6.5 Samevating

In die lig van die bostaande feite is daar dus geen gocie gronde vir die samevoeging van die Oranje-Vrystaat met die Noordweste nie - nie histories of geografies nie en ook nie kultureel en ckonomies nie. Trouens, die mense van die Noordweste sal in belangrike opsigte, veral ekonomies, benadeel word deur so â\200\231n samevoeging.

INSLUITING/UITSLUITING VAN KURUMAN EN
POSTMASBURG BY DIE NOORDWESTE

UITGANGSPUNT: Kuruman en Postmasburg is onlosmaaklik deel van die Noordweste en kan nie daarvan uitgesluit word nie. Die aanbeveling van die Kommissie in hierdie verband word dus gesteun en wel om die volgende redes:

7.1 In tabel 2 (aangeheg) word â\200\231n uiteensetting gegee van die impak wat die uitsluiting van die twee distrikte op die Noordwestelike streek sal hÃ©.

- Die BGP per capita sal daal van R3 619 tot R3 153.
- Die BGP sal daal van R8 223 miljoen tot R7328,5 miljoen.

- Die digtheid van die streek sal verhoog van 15,8 persone per vierkante kilometer tot 20,7 persone per vierkante kilometer.

[}

7.2 Die uitsluiting van Kuruman sal tot gevolg hÃ© dat die funksionele verbinding wat daar tussen Kuruman en Kudumane in Bophuthatswana bestaan, verbreek word. Kuruman dorp en Mothibistad in Bophuthatswana is feitlik langs mekaar geleÂ¢ en Mothibistad dien dan ook as arbeidsbron vir Kuruman. |

Die Kudumane en Ganyesa distrikte van Bophuthatswana dien verder ook as arbeidsbron vir myne in die Kuruman en Postmasburg distrikte. Daarom dan ook die sterk uitspraak

7.3

7.4

van Samancor dat die gebiede ’n funksionele en ekonomiese eenheid binne een streek moet wees.

Op grond van sosio-kulturele oorwegings kan geredeneer word dat inwoners in die Kuruman en Postmasburg landdrosdistrikte hoofsaaklik Tswana- en Afrikaanssprekend is. Hierdie taaleienskap stem ten volle ooreen met diÃ© van die res van die Noordweste.

Postmasburg, landdrosdistrik met ’n BGP van R625 miljoen, is onontbeerlik vir die ontwikkeling van die westelike deel van die Noordweste. Hierdie distrik wat net soos Kuruman distrik oor ryk minerale neerslae beskik, kan die stimulus vir groot ontwikkeling in diÃ© deel van die streek wees.

INSLUITING VAN GORDONIA BY DIE NOORDWESTE

UITGANGSPUNT: Nie net Kuruman en Postmasburg nie, maar ook die landdrosdistrik Gordonia vorm â\200\231n integrale deel van die

Noordweste. Gordonia moet derhalwe by die Noordweste ingesluit

word en wel om die volgende redes:

8.1

8.2

8.3

Uit â\200\231n ontwikkelingsoogpunt gesien, skakel Gordonia baie beter in by die Noordweste as by enige ander streek. Die ekonomiese basis wat veral gebou is op landbou (besproeiing) en toerisme skep â\200\231n diversiteit met die oostelike gedeeltes by Kuruman en Postmasburg wat veral op mynbou en veetÃ©eld gerig is.

Op primÃ©re en sekondÃ©re onderwysgebied word Gordonia reeds bedien vanuit Potchefstroom. As deel van die Noordweste kan hy ook deel word van die tersiÃ©re onderwyssisteem van die streek - iets wat die distrik sal ontbeer as hy deel bly van die Noord-Kaap wat oor geen tersiÃ©re onderwysinrigting beskik nie.

Die Kalahari Gemsbokpark wat binne die Gordonia distrik en Botswana geleÃ© is, word as ’n eenheid deur Botswana en

Suid-Afrika bestuur. Uit ’n bestuursoogpunt is die skakeling tussen Gaborone en Mmabatho, veral waar die Noordwestelike streek oor so â\200\231n lang afstand aan Botswana grens, net meer logies as skakeling met â\200\231n streek wat na die Wes-Kaap strek.

8.4 Die nodale punt Upington bied die geleentheid vir die stimulering van â\200\231n ontwikkelingsas wat strek van die PWV-gebied in die ooste, deur Potchefstroom, Klerksdorp, Vryburg, Kuruman tot by Upington.

9. SAMEVATTING

Die Afbakeningskommissie se voorstelle vir die afbakening van die Noordweste skep â\200\231’n goeie basis, maar vir die doeltreffende funksionering van ’n ekonomies lewensvatbare streek is dit absoluut noodsaaklik dat Kuruman en Postmasburg by die streck ingesluit bly en dat Gordonia bygevoeg word. Genoemde drie distrikte vorm ekologies, ekonomies en histories deel van die Noordweste. Die samevoeging van die Oranje-Vrystaat met die Noordweste is onsinnig solank daar in terme van nege of agt of selfs sewe streke gedink word. Eers as daar sprake is van â\200\231n sesstreek bedeling is dit â\200\231n opsie wat oorweeg kan word.

NOORDWESTE AKSIEKOMITEE

Prof. AJ. Viljoen (S)

Adv. S.F. du Toit \
Mnr. J. de Jager

Dr. B.H.J. van der Berg

Mnr. C.C. van Eeden

Dr. J.B. Giliessen

Prof. J.L. Schutte (adviserend)

Prof. P.J.J.S. Potgieter (adviserend)

BYLAAG A: LYS VAN PERSONE, INSTANSIES, ORGANISASIES WAT DIE NOORDWESTE AKSIEKOMITEE SE VERTOÃ© TEN OPSIGTE VAN DIE AFBAKENING VAN DIE NOORDWESTELIKE STREEK STEUN

NAAM ORGANISASIE HANDTEKENING

TABEL 1: KENMERKE VAN VOORGESTELDE STREKE

INDIKATOR

SUID-
AFRIKA

NOORD-
WESTE

ovs

NOORD-
KAAP

KWAZULU/
NATAL

PWV-
GEBIED

Opperviakte
(â\200\231000 km2)

1220.1

151.2

87.4

25.3

Bevolking
(â\200\231000)

38888.4

2396.6

7590.2

9267.2

Bevolkingsgroei
(1985-1991)

2.5

1.8

1.8

3.6

Digtheid
(persone/kmz2)

31.9

Amptelike verstedelik-
kingskoers (%)

Groei in verstedelik-
ing (1985-1991)

3.0

PotensiÃ©le arbeids-
mag (â\200\231000)

16339.9

Amptelike werkloos-
heidskoers

14.7

BGP (R miljoen)
1988

120716

BGP groei
(1970-1988)

1.4

% Verspreiding
van BGP

BGP per capita
(R) 1988

Persoonlike
inkomste per

capita (1985)

TABEL 2: OPVALLENDE KENMERKE VAN DIE NOORD-WESTE EN OVS- STREKE

INDIKATOR

NOORD-WESTE

ovs

NOORD-WESTE
SAAM MET OVS

NOORD-WESTE
SONDER KURUMAN
EN POSTMASBURG

NOORD-WESTE
SAAM MET
GORDONIA

Opperviakte (000 km2)

1143

Bevolking (â\200\231000)

2324.2

Digtheid (persone per km2)

20.7

BGP (R milj) 1988

7328.5

BGP per capita (R) 1988

3153

. BYLAAG A: LYS VAN ORGANISASIES EN INSTANSIES WAT DIE NOORDWESTE AKSIEKOMITEE SE VERTOÃ© TEN OPSIGTE VAN DIE AFBAKENING VAN DIE NOORDWESTELIKE STREEK STEUN

WES-TRANSVAALSE VERENIGING VAN PLAASLIKE OWERHEDE (WESPO) WAT DIE VOLGENDE PLAASLIKE OWERHEDE INSLUIT:

Amalia Gesondheidskomitee
Biesiesvlei Gesondheidskomitee
Bloemhof Munisipaliteit
Stadsraad van Carletonville
Coligny Munisipaliteit
Delareyville Munisipaliteit
Hartbeesfontein Munisipaliteit
Leeudoringstad Munisipaliteit
Stadsraad van Lichtenburg
Stadsraad van Orkney

Ottosdal Munisipaliteit
Ottoshoop Gesondheidskomitee
Sannieshof Munisipaliteit
Stadsraad van Schweizer-Reneke
Stadsraad van Stilfontein
Swartruggens Munisipaliteit
Stadsraad van Ventersdorp
Stadsraad van Wolmaransstad
Stadsraad van Zeerust

Bl B g s b e R e s e L L
NN,V N=RO

e
â\200\224
O 00

TRAPREV-WES WAT 30 PLAASLIKE OWERHEDE IN DIE STREEK INSLUIT. SOMMIGE HET HULLE STEUN SKRIFTELIK INGESTUUR:

2.1 Stadsraad van Rustenburg
232 Stadsraad van Klerksdorp
23 Stadsraad van Potchefstroom
24 Dorpsraad van Koster

DIE VOLGENDE DORPE SE ONDERSTEUNING IS TELEFONIES VERKRY:

2 Alabama BK (Klerksdorp)

2.6 Promosa BK (Potchefstroom)

2.7 Ipelegeng Doriskomitee (Schweizer-Reneke)
S

2.8 ana Dorpskomitee (Orkney)

29 Jouberton Dorpsraad (Klerksdorp)

2.10 Khuma Dor%sraad (Stilfontein)

2.11 Manzilpark Bestuurskomitee (Klerksdorp)
2.12 Cedrela Bestuurskomitee (Koster)

WESTERN TRANSVAAL EDUCATION FOUNDATION.
DEPARTEMENT VAN ONDERWYS EN OPLEIDING (DIAMANTVELDSTREEK) 98 HANDTEKENINGE, INSLUITEND ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS IN DIE STREEK.

POTCHEFSTROOMSE BESIGHEIDSFORUM
(VERTEENWOORDIG 320 BESIGHEDE)

A B

11.

NASIONALE PARTY POTCHEFSTROOM
NASIONALE PARTY VENTERSDORP

INDIAN COMMUNITY FORUM, GROOT MARICO
PLAASLIKE BESTUURSRAAD, GROOT MARICO
BOEREVERENIGING, GROOT MARICO

KOSH 2000